Ügyszám: 369/P/2009-3.

Tisztelt […]!

Hivatalomhoz érkezett beadványában azt sérelmezi, hogy munkáltatója poligráfos vizsgálatnak kívánja munkavállalóit alávetni, és állásfoglalásomat kérte az eljárás jogszerűségéről. A hivatalomhoz érkezett hasonló megkeresés miatt […]-nél vizsgálatot indítottam, ennek eredményéről a következőkben tájékoztatom.

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 54. §-a értelmében a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni, és különösen tilos emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni. Az Alkotmánybíróság precedens döntésében, a 8/1990. (IV. 23.) AB határozatában az emberi méltóságot, mint az általános személyiségi jog egyik megfogalmazását értelmezte, mely minden más jog anyajoga.

Az Alkotmány 59. § (1) bekezdése értelmében, a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.
A személyes adatok védelméhez való jog tartalmát az Alkotmánybíróság, elvi jelentőségűnek tekintett, 15/1991 (IV. 13.) AB határozatában bontotta ki, melyben nem hagyományos védelmi jogként értelmezte azt, hanem – annak aktív oldalát is figyelembe véve – információs önrendelkezési jogként. Az Alkotmánybíróság szerint e jog tartalma az, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról. Személyes adatot felvenni és felhasználni tehát általában csakis az érintett beleegyezésével szabad, mindenki számára követhetővé és ellenőrizhetővé kell tenni az adatfeldolgozás egész útját, vagyis mindenkinek joga van tudni, ki, hol, mikor, milyen célra használja fel az ő személyes adatát. Kivételesen törvény elrendelheti személyes adat kötelező kiszolgáltatását, és előírhatja a felhasználás módját is. Az ilyen törvény korlátozza az információs önrendelkezés alapvető jogát, és akkor alkotmányos, ha megfelel az Alkotmány 8. §-ában megkövetelt feltételeknek.
Az Alkotmány 8. § (2) bekezdése értelmében az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapíthat meg, az alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja. Az Alkotmánybíróság által kialakított általános alapjogvédelmi teszt szerint egy alapjog korlátozása akkor tekinthető alkotmányosnak, ha azt egy másik alapjog vagy szabadság védelme, érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme szükségessé teszi és a kívánt cél más módon nem érhető el. Az alapjog alkotmányos korlátozásához tehát szükséges, hogy a korlátozás megfeleljen az arányosság követelményének: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyenek egymással. Ebből következően a törvényhozó köteles a korlátozás során az adott cél elérése alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. (20/1990 (X. 4.) AB határozat, illetőleg a 879/B/1992. AB határozat)
Az információs önrendelkezési jog gyakorlásának feltétele és egyben legfontosabb garanciája a célhoz kötöttség. Ez azt jelenti, hogy személyes adatot feldolgozni csak pontosan meghatározott és jogszerű célból szabad. Az adatfeldolgozásnak minden szakaszában meg kell felelnie a bejelentett és közhitelűen rögzített célnak. Az adatfeldolgozás célját úgy kell az érintettel közölni, hogy az megítélhesse az adatfeldolgozás hatását jogaira, és megalapozottan dönthessen az adat kiadásáról; továbbá, hogy a céltól eltérő felhasználás esetén élhessen jogaival. A célhoz kötöttség elvéből következik, hogy a meghatározott cél nélküli, „készletre”, előre nem meghatározott jövőbeni felhasználásra való adatgyűjtés és tárolás alkotmányellenes.
A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (továbbiakban: Avtv.) az Alkotmánybíróság idézett rendelkezéseivel összhangban szabályozza a személyes adatok védelméhez való joggal kapcsolatos kérdéseket.

Az Avtv. 3. § (1) bekezdése értelmében személyes adat akkor kezelhető, ha ahhoz az érintett hozzájárul, vagy azt törvény rendelete elrendeli. Az Avtv. 2. § 1. pontja értelmében személyes adat bármely meghatározott (azonosított vagy azonosítható) természetes személlyel (a továbbiakban: érintett) kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható.

Figyelembe véve továbbá azt, hogy a biológiai, neurofizikai reakcióvizsgáló eszközök alkalmazása különleges, szenzitív adatok megállapítására alkalmas ezért, az Avtv. 3. § (2) bekezdése értelmében az eszköz alkalmazása csak akkor jogszerű, ha az adatkezeléshez az érintett írásban hozzájárul.

Az Avtv. 2. § 2. pontja értelmében különleges adat a faji eredetre, a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdek-képviseleti szervezeti tagságra, az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre, a szexuális életre vonatkozó adat, valamint a bűnügyi személyes adat.

Az Avtv. 2. § 3. pontja értelmében bűnügyi személyes adat a büntetőeljárás során vagy azt megelőzően a bűncselekménnyel vagy a büntetőeljárással összefüggésben, a büntetőeljárás lefolytatására, illetőleg a bűncselekmények felderítésére jogosult szerveknél, továbbá a büntetés-végrehajtás szervezeténél keletkezett, az érintettel kapcsolatba hozható, valamint a büntetett előéletre vonatkozó személyes adat.

Az Avtv. 2. § 6. pontja értelmében a hozzájárulás az érintett kívánságának önkéntes és határozott kinyilvánítása, amely megfelelő tájékoztatáson alapul, és amellyel félreérthetetlen beleegyezését adja a rá vonatkozó személyes adatok - teljes körű vagy egyes műveletekre kiterjedő – kezeléséhez.

Az adatkezelés jogalapjának meglétén túl azonban, vizsgálni szükséges a korábban említett célhoz kötött adatkezelés elvének érvényesülését is. Az Avtv. 5. §-a értelében személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie e célnak. Csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig.

Az ismertetett adatkezelésben végezetül érvényesülnie kell az adatok minősége elvének is, melyet az Avtv. 7. § (1) bekezdése a) pontja ismertet, és melynek értelmében a kezelt személyes adatok felvételének és kezelésének tisztességesnek és törvényesnek kell lennie.

Végezetül a biológiai, neurofizikai reakcióvizsgáló eszközök alkalmazása során figyelembe kell venni a Munka törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény (a továbbiakban: Mt.) 77. § – ának (1) bekezdését is, melynek értelmében a munkavállalótól a munkaviszony létesítése során csak olyan személyes adat kérhető, mely a munkaviszony betöltésével összefüggésben áll, és amely a személyiségi jogait nem sérti.

A fenti rendelkezések alapján megállapítható, hogy a biológiai, neurofizikai reakcióvizsgáló eszközök munkáltató általi alkalmazása cél nélküli, és sérti az érintett személyek személyiségi jogait.

A biológiai, neurofizikai reakcióvizsgáló eszközök alkalmazása során nem elegendő az érintett hozzájárulásának formai meglétét vizsgálni, – melyet a munkáltató az egzisztenciális kiszolgáltatottságból fakadóan, az érintett akaratának mintegy elhajlításával kikényszeríthet –, de figyelembe kell venni a célhoz kötött adatkezelés, valamint az adatok minőségének az elvét is.

A célhoz kötött adatkezelés értelmében csak olyan adatkezelés alkalmazható, mely a legkevésbé sérti az érintett személyiségi jogait. Mind a felvételi eljárás során, mind pedig a munkaviszony fennállása alatt alkalmazható egyéb olyan eszköz, mely a kívánt cél elérésére alkalmas, illetőleg amely kevésbé sérti a munkavállaló személyiségi jogait. A […] a poligráfos vizsgálat céljának az új munkavállalók általános humánkockázati szűrését jelölte meg. A hivatalomhoz forduló panaszosok azonban nem új munkavállalói a cégnek. A megbízhatóság vizsgálata poligráfos eszközzel nem elfogadható a fentiekben részletezettek szerint.

Abban az esetben ha a munkaviszony fennállása alatt bűncselekmény történt, a biológiai, neurofizikai reakcióvizsgáló eszközök alkalmazásának célja szintén megkérdőjelezhető, tekintettel arra, hogy annak felderítése, a nyomozás lefolytatása a jogállami demokratikus követelmények alapján nem a munkáltató – sokszor önkényes és éppen ezért jogsértő –, hanem az erre törvény által felhatalmazott nyomozószerv feladata.

A fentiek alapján a biológiai, neurofizikai reakcióvizsgáló eszközök munkaügyi alkalmazása ellentétes az adatok minőségének elvével is, hiszen a munkajogviszony egy alá-felérendeltségi viszonyt eredményez, amelynek keretén belül állandó jelleggel megkérdőjelezhető a hozzájárulás önkéntessége, és az adatok felvételének tisztessége.

A biológiai, neurofizikai reakcióvizsgáló eszközök alkalmazása alapvetően sérti az érintett személyek személyiségi jogait, tekintettel arra, hogy - amint azt az adatvédelmi biztos 2007. évi parlamenti beszámolójának munkaügyi fejezete is megemlíti –, az ilyen eszközök alkalmazása az érintettet az eljárás alanyából annak tárgyává fokozza le.

Az emberi méltóság, mint alkotmányos jog egyik leglényegesebb tartalmi eleme az, hogy az érintett gondolatait, érzéseit mással szabadon megoszthatja, és szabadon eldönthesse azt is, hogy azt kinek nem mondja el.

Egy korábbi adatvédelmi biztosi állásfoglalás, mely a poligráf alkalmazhatóságának civil és büntetőjogi alkalmazhatóságának kérdésével foglalkozott (*354/A/2000 számú állásfoglalás*), azzal az a megállapítással zárult, hogy a poligráf alkalmazhatósága csak törvényben megfogalmazott alkotmányos garanciák mellett fogadható el, és csak a büntetőeljárás keretében, melynek célja az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében olyan általános társadalmi érdek, a bűnösség kérdésének a megállapítása, mely indokolja más alkotmányos jogok korlátozását. A civil szférában azonban ilyen alkotmányos cél, érték nem fogalmazható meg, ez okból ilyen eszközök alkalmazása sérti az alkotmányos értékeket. További esetleges alkalmazhatósági lehetőség lehet még az eltűnt személyek felderítésének esete.

Összefoglalva a fent kifejtetteket, a biológiai, neurofizikai reakcióvizsgáló eszközök munkaügyi alkalmazása alapvetően ellentétes a Magyar Köztársaság demokratikus elveivel, ez okból az álláspontom az, hogy ilyen célú felhasználása ezen eszközöknek semmilyen hatósági engedéllyel nem tekinthető jogszerűnek.

Az Avtv. 25. §-ának (2) bekezdése alapján a […] vezérigazgatóját felszólítottam a további poligráfos vizsgálatok megszüntetésére.

Személyes adatok védelmével és közérdekű adatok nyilvánosságával kapcsolatos beadványával forduljon a jövőben is bizalommal hivatalomhoz.

Budapest, 2009. június 15.

Üdvözlettel:

Dr. Jóri András